

На завершення зауважимо, що Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» отримав ліцензію на підставі наказу МОН України від 17.04.2019 р. № 334-л на провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти для осіб з вищою освітою за спеціальностями 08 «Право» та 081 «Право за програмою “Теоретичні, організаційні і процесуальні питання судової експертизи”», згодом заплановано розширити ліцензійний обсяг із цього напрямку діяльності (зокрема, для іноземців). Це є підставою для використання потужного потенціалу Центру для

участі державної наукової установи в системі підвищення кваліфікації адвокатів на взаємовигідних умовах.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI (зі змін та допов.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 27. Ст. 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 03.01.2021).
2. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України (нова редакція) : затв. рішенням Ради адвокатів України від 21.09.2019 р. № 111. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2019-09-21-poryadki-111_5db2d7f00ffe2.pdf (дата звернення: 03.01.2021).

І. В. Сташевська,

судовий експерт Луганського НДЕКЦ МВС України, м. Луганськ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4511-6755>, e-mail: irena11051982@ukr.net

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ВІДСУТНОСТІ ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА В КОНТЕКСТІ ЙОГО МАТЕРІАЛЬНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотація. Визначено, що призупинення щорічними законами України «Про Державний бюджет України» дії ч. 2 ст. 18 Закону України «Про судову експертизу» спричиняє негативні наслідки; акцентовано увагу на тому, що незалежність діяльності судових експертів можна забезпечити лише дієвими заходами щодо їх юридичного захисту, належним рівнем їх матеріального та соціального забезпечення.

Ключові слова: судовий експерт, гарантії незалежності, матеріальне та соціальне забезпечення, оплата праці, судово-експертна діяльність.

Abstract. The conference proceedings highlight specific features and conditions of forensic science activity; it is established that non-compliance with the norms of the Constitution of Ukraine, suspension of the Law of Ukraine: On Government Budget of Ukraine Part 2 of Art. 18 of the Law of Ukraine: On Judicial Examination leads to significant negative consequences. Emphasis is placed on the fact that the independence of forensic experts can be ensured only by effective measures for their legal protection, appropriate level of material and social security.

Keywords: forensic expert, guarantees of independence, material and social security, remuneration, forensic science activity.

Аннотация. Определено, что приостановление ежегодными законами Украины «О Государственном бюджете Украины» действия ч. 2 ст. 18 Закона Украины «О судебной экспертизе» приводит к негативным последствиям; акцентировано внимание на том, что независимость деятельности судебных экспертов можно обеспечить только действенными мерами по их юридической защите, надлежащим уровнем их материального и социального обеспечения.

Ключевые слова: судебный эксперт, гарантии независимости, материальное и социальное обеспечение, оплата труда, судебно-экспертная деятельность.

Судово-експертна діяльність — це особливий вид людської праці, результат якої може стати вирішальним інструментом у з'ясуванні істини та захисті прав людини.

Важливим кроком на шляху реформування інституту судової експертизи й наближення його до європейських стандартів є забезпечення гарантій незалежності судового експерта і їх практична реалізація: зокрема, це стосується матеріального та соціального забезпечення судового експерта. Проголошуючи незалежність судового експерта, держава гарантує належне матеріальне та соціальне забезпечення судового експерта, однак, на практиці реалізації цього забезпечення, на жаль, не відбувається, що, зі свого боку, спричиняє вагомі негативні наслідки. Щодо цього українські науковці А. І. Лозовий, Н. В. Нестор, Е. Б. Сімакова-Єфремян, В. Л. Федоренко неодноразово висловлювали свої позиції та сподівання. Проте, досі питання щодо належного забезпечення гарантій незалежності судового експерта в контексті його матеріального та соціального забезпечення залишається відкритим.

Основним Законом України (п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України) передбачено, що засади судової експертизи визначено виключно законами України [1].

Профільним законом, який визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності, є Закон України «Про судову експертизу». Зокрема, згідно зі ст. 4 цього Закону, однією з гарантій незалежності судового експерта та правильності його висновку є «створення необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальне та соціальне забезпечення» [2]. Однак, системний аналіз чинного законодавства свідчить про те, що цю гарантію майже не реалізовано на практиці. Особливо це стосується матеріального та соціального забезпечення судового експерта (зокрема, оплати його праці).

Підґрунтям для виокремлення та застосування особливих норм соціального захисту судового експерта стали такі специфічні ознаки й умови експертної діяльності: особливість праці та її інтенсивність, що поєднує науково-дослідницьку, науково-методичну, науково-виробничу діяльність, яку здійснюють здебільшого ті самі особи; суспільна важливість праці, спрямованої на з'ясування істини у справі та захист прав людини; виконання особливо важливих завдань з експертного забезпечення правосуддя;

юридична відповідальність (зокрема, кримінальна); підвищена небезпека під час виконання посадових обов'язків, пов'язаних із ризиком для здоров'я та життя; можливість морально-психологічного навантаження та тиску під час виконання покладених на експерта обов'язків.

Отже, судові експерти повинні мати закріплене на законодавчому рівні право на оплату праці згідно зі своїм статусом, важливістю завдань, на них покладених, з огляду на захищеність і незалежність їхньої професійної діяльності, а також відповідно до визнаних європейських стандартів.

Так, на шляху реформування інституту судової експертизи та приведення його до європейських стандартів, Законом України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII було викладено в новій редакції ст. 18 Закону України «Про судову експертизу» — зокрема, внесено зміни щодо оплати праці та соціального захисту судових експертів (реч. 1 ч. 2), а саме: «Працівникам державних спеціалізованих установ (невійськовослужбовцям і тим, які не мають звань рядового і начальницького складу), які мають кваліфікацію судового експерта, посадові оклади встановлюються у розмірі не менше 10 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року» [3]. Цей крок є дуже важливим на шляху забезпечення гарантій незалежності судового експерта, особливо в контексті його матеріального та соціального забезпечення. Також, на нашу думку, гідний рівень оплати праці судового експерта матиме такі позитивні наслідки: збереження кадрового потенціалу, оскільки це є одним із пріоритетів експертних установ, оскільки забезпеченню висококваліфікованими кадрами передусє тривалий відбір і багаторічна їх підготовка; покращення матеріального забезпечення судового експерта; стимулювання до прикладання більших зусиль під час виконання посадових обов'язків, що, зі свого боку, сприятиме підвищенню якості експертних досліджень, які є важливими для подальшого здійснення чесного й неупередженого судочинства; подальшого піднесення авторитету та престижу професії судового експерта; запобігання корупційним виявленням в експертній сфері; продовження судової реформи на шляху України до Європейського Союзу.

Проте, з моменту внесення змін й до сьогодні дію ч. 2 ст. 18 Закону України «Про судову експертизу» призупинено.

Потрібно звернути увагу на те, що таку техніку законотворення Конституційний Суд України неодноразово визнавав неприпустимою та неконституційною. Аналогічні зауваження спостерігаємо у висновках Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проекти Закону України «Про Державний бюджет України», проте, ці висновки Верховна Рада України проігнорувала. Також експертна спільнота здійснювала безрезультатні спроби обстоювати свої права на гідний рівень заробітної плати, передбачений Законом України «Про судову експертизу».

Враховуючи викладене вище, на нашу думку, призупинення дії ч. 2 ст. 18 Закону України «Про судову експертизу» щорічними законами України «Про Державний

бюджет України» спричинило такі негативні наслідки: порушення принципу верховенства права — юридичної визначеності, яка полягає в тому, що держава зобов'язана дотримувати й застосовувати у прогнозований і послідовний спосіб ті закони, яким вона надала чинності, норми яких мають бути зрозумілими й точними, а також спрямованими на забезпечення постійної прогнозованості ситуацій і правовідносин [4]; порушення конституційного принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу, судову, яке полягає у делегуванні Верховною Радою України своїх повноважень Кабінету Міністрів України; звуження змісту й обсягу прав судового експерта на оплату праці (заробітну плату); зменшення розміру заробітної плати судового експерта, яку визначено Законом України «Про судову експертизу» та яка має забезпечувати гідний рівень життя; загроза незалежності судового експерта, оскільки матеріальне та соціальне забезпечення є складовою гарантій його незалежності; спричинення відтоку висококваліфікованих кадрів, що, зі свого боку, впливатиме на якість проведення експертних досліджень і забезпечення правосуддя науково обґрунтованою судовою експертизою; подовження строків проведення судових експертиз і збільшення навантаження судового експерта, що, зі свого боку, призведе до затягування судового розгляду; послаблення дії заходів, спрямованих на подолання й попередження корупції в експертній сфері.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності має значні прогалини й недоліки, наявність яких не сприяє забезпеченню гарантій незалежності судового експерта в повному обсязі та спричиняє вагомі негативні наслідки. Незалежність діяльності судових експертів, безсторонне, кваліфіковане й об'єктивне проведення експертних досліджень можна забезпечити лише дієвими заходами щодо їх юридичного захисту, належним рівнем їх матеріального та соціального забезпечення, які держава має гарантувати в такий спосіб, щоб запобігти впливу на надані експертами висновки. Зауважимо, що це можна реалізувати винятково шляхом визначення профільним Законом належних умов для функціонування судових експертів, а також системи фінансування, зокрема — регулювання оплати їх праці.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.02.2021).
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 18.02.2021).
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n419> (дата звернення: 18.02.2021).
4. У справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції